

PORVOON JULKISEN TAITEEN PERIAATTEET

Sisällysluettelo

MIKSI?	2
1. Johdanto	2
2. Mitä on julkinen taide?	3
3. Miksi julkista taidetta Porvooseen?	3
MITEN?	4
4. Julkisen taiteen hankinnan linjaukset	4
4.1. Linjaus taidehankkeiden toteutuksesta kaupungin omissa rakennus- ja infrahankkeissa	5
4.2. Taidekaupunginosat ja kaavoitukseen liittyvät velvoitteet	5
5. Julkisen taiteen lupaprosessit	6
6. Taidehankinnan prosessit	6
6.1. Taidehankinta osana kaupungin omaa infra- tai rakennushanketta	7
6.2. Taidehankinta kaupungin ulkopuolisen toteuttajan rahoittamana	8
7. Porvoon kaupungin periaatteet julkisen taiteen hankintaan	9
7.1. Julkinen taide osana Porvoon kaupungin taidekokoelmaa	9
7.2. Julkinen taide ja hankintalaki	10
7.3. Mahdollisia taiteilijavalintatapoja	10
KUKA?	11
8. Julkisen taiteen ohjausryhmä	11
8.1. Toimijoiden roolien määrittely	12
YLLÄPITO, OSALLISUUS JA VIESTINTÄ	14
9. Julkisen taiteen omistajuus, elinkaari, huolto ja ylläpito	14
9.1 Omistajuuden ja huoltovastuun määrittely	14
9.2 Julkisten teosten elinkaari ja takuu aika	15
9.3 Vastaanottovaiheen tehtävät	15
9.4 Julkisen taiteen poisto	15
10. Osallisuus julkisessa taiteessa	16
11. Viestintä	17
12. LIITTEET	17

MIKSI?

Porvoon kaupungin julkisen taiteen periaatteet -asiakirjan tavoitteena on selkeyttää kaupungin julkisen taiteen parissa tehtävää työtä, eri toimijoiden rooleja sekä rahoitusta. Asiakirja on jaoteltu neljään osioon, jotka vastaavat kysymyksiin miksi, miten ja kuka hankkii julkista taidetta Porvoon kaupungissa. Lisäksi se antaa ohjeita taiteen ylläpitoon, osallisuuden lisäämisen ja viestintään.

1. Johdanto

Porvoon kaupunki on Suomen toiseksi vanhin kaupunki, joka on tunnettu ainulaatuisesta historiastaan, vanhasta kaupunkiympäristöstään ja taiteen ja kulttuurin suurnimistä kuten taidemaalari Albert Edelfeltistä, kansallisrunoilija Johan Ludvig Runebergistä ja kuvanveistäjä Ville Vallgrenistä. Myös nykyisin kaupungissa elää ja vaikuttaa suuri joukko kulttuuritoimijoita.

Porvoon kaupungilla on oma yleinen taidekokoelma, johon kuuluu runsaat 600 taideteosta. Kokoelma on karttunut 1900-luvulta lähtien kaupungin tekemien taideostojen ja lahjoitusten myötä, ja sen painopisteenä on kuvataide ja porvoolaiset taiteilijat. Kaupungilla on myös kaksi lahjoituksina saatua erillistä taidekokoelmaa: Yrjö A. Jäntin taidekokoelma ja Walter Runebergin veistoskokoelma. Kaikkiaan teoksia on noin 2000. Kokoelmateoksia on sijoitettu esimerkiksi kaupungin julkisiin tiloihin kuten kouluihin, kirjastoihin, muihin toimitiloihin ja kaupungintaloon sekä talletuksina Itä-Uudenmaan hyvinvointialueelle.

2000-luvulta lähtien kokoelmaan on hankittu enemmän myös julkiseen kaupunkitilaan toteutettua taidetta, kuten Jarmo Velloksen Tiedon pylväs (2009) Albert Edelfeltin koulun pihalla, Kirsi Kaulasen ja Ylva Holländerin Valtiopäivätrio (2009) August Eklöfin puistossa joen länsirannalla ja Taidetehtaan edustalle sijoittuva Anssi Pulkkisen ja Taneli Rautiaisen teos Asetelma (2013).

Porvoon on avannut taidekokoelmiansa digitaalisesti. Porvoon virtuaalinen taidemuseo tarjoaa mahdollisuuden tutustua kymmeneen teokseen verkossa, mikä tekee taiteesta saavutettavaa myös niille, jotka eivät pääse fyysisiin tiloihin. Kaupungin julkiseen taiteeseen on lisäksi mahdollista tutustua sähköisen karttapalvelun avulla.

Porvoon Länsiranta on kaupungin ensimmäinen taidekaupunkiosa, jolle on vuonna 2014 laadittu oma taideohjelma. Taideohjelman myötä Länsirannasta ja sen lähikortteleista on muodostunut kaikille avoin, julkisen nykytaiteen galleria. Alueelle on syntynyt ohjelman myötä tähän mennessä noin 20 julkista taideteosta, joiden tekijöinä on ollut porvoolaisia sekä muita suomalaisia ja ulkomaalaisia nykytaiteilijoita. Vuonna 2023 myös Porvoon puistokadulle laadittiin oma taideohjelma, joka odottaa alueen rakentumisen käynnistymistä.

Molempien alueiden taide rahoitetaan alueiden rakentajille määritellyn taidevelvoitteen turvin.

Porvoon kaupungin kulttuuriohjelmassa 2030 todetaan, että taidetta ja kulttuuria tulee viedä myös niiden asukkaiden luokse, joilla ei ole mahdollisuuksia liikkua taide- ja kulttuuritarjonnan perässä. Tähän tehtävään julkinen taide osana kaupunkiympäristöä, oppilaitoksia ja vastaavia julkisia tiloja vastaa erityisen hyvin. Kulttuuriohjelmassa mainittuina toimenpiteinä on muun muassa esitetty, että taideohjelmat ja taiteen prosenttiperiaate otetaan osaksi elinympäristöä. Keskeisten alueiden rakentamisen yhteydessä suunnitellaan ja hankitaan julkista taidetta ympäristön viihtyisyyden parantamiseksi. Lisäksi kaupungin omassa rakentamisessa huomioidaan prosenttiperiaate tarveselvityksen ja hankesuunnitelman osana.

(<https://www.porvoo.fi/app/uploads/sites/2/2022/10/Kulttuuriohjelma-Suomi-saavutettava3009.pdf>).

Porvoon kaupunkistrategia 2026–2029 on laadittu samanaikaisesti tämän dokumentin kanssa. Julkisen taiteen periaatteet kytkeytyvät erityisesti kaupunkistrategian tavoitteeseen puhtaasta, kauniista ja kutsuvasta elinympäristöstä, jota julkinen taide osaltaan rakentaa. Samalla se lisää kaupungin omaleimaisuutta. Kun taidetta sijoitetaan kaupungin julkisiin rakennuksiin, kuten päiväkoteihin ja kouluihin, se tulee demokraattisesti kaikkien kaupungin lasten saataville. Tulevaisuudessa, kun kaupunkistrategian päivittyä, voidaan tarkastella ja päivittää myös julkisen taiteen periaatteiden linjauksia.

2. Mitä on julkinen taide?

Julkinen taide on julkiseen ulko- tai sisätilaan sijoitettua taidetta. Se voi olla pysyvää tai väliaikaista ja se on yleensä esteettömästi kenen tahansa saavutettavissa. Useimmiten julkinen taide toteutetaan julkisella rahoituksella, mutta se voi syntyä myös yhteistyössä yksityisen rahoittajan tai rahoittajien kanssa.

Julkinen taide on usein paikkasidonnaista. Se suunnitellaan ja toteutetaan harkitusti tiettyyn ympäristöön ja kohteeseen. Julkinen taide on muodoltaan monipuolista. Se voi olla veistotaidetta, valotaidetta, äänitaidetta, installaatiota, maalauksia tai integroitua osaksi rakenteita ja pintoja. Lisäksi julkinen taide voi olla luonteeltaan väliaikaista, kuten performansseja, yhteisötaidetta tai ympäristö- ja vihertaidetta.

Julkinen taide voi ilmaista arvoja, joita yhteisö pitää merkityksellisinä. Taide voi toimia kohtaamispaikkana ja keskustelun herättäjänä, se tarjoaa mahdollisuuden jakaa kokemuksia ja tulkintoja. Näin julkinen taide ei ole vain esteettinen lisä ympäristöönsä, vaan aktiivinen osa sen merkityksiä ja tarinoita.

3. Miksi julkista taidetta Porvooseen?

Toteuttamalla julkista taidetta kohennetaan tasa-arvoisesti yhteistä ympäristöä, parannetaan kulttuurin ja taiteen saavutettavuutta, edistetään matkailua, kaupunkilaisten hyvinvointia sekä taiteilijoiden työtilaisuuksia. Taiteen edistämiskeskuksen marraskuussa 2024

teettämän tutkimuksen mukaan 77 prosenttia kyselyyn vastanneista halusi taideteoksia arkiympäristöönsä kuten asuinalueille, opiskelu- tai työpaikoille, kirjastoihin tai vastaaviin paikkoihin (lähde: <https://www.taike.fi/fi/lehdistotiedotteet/julkisen-taiteen-kannatus-suomessa-kasvanut>). Toukokuussa 2025 Taidetehtaan Rantakorttelin taidekilpailun yleisöäänestyksen yhteydessä järjestetty kysely vahvistaa, että myös porvoolaiset toivovat julkista taidetta ympäristöönsä. Eniten taidetta toivotaan osaksi yleisiä puistoja, toreja ja viheralueita.

Kyselyn mukaan Porvoon kaupunkiin halutaan julkista taidetta, sillä taide tekee ympäristöstä inhimillisempää, luo paikoille merkityksiä ja muistoja. Julkinen taide voi lisätä alueen tai paikan turvallisuutta sekä vähentää ilkeävaltaa, kun arvostus kaupunkiympäristöä kohtaan kasvaa. Julkisella taiteella on usein myös viestinnällinen, imagollinen ja symbolinen tehtävä. Se on myös arvovalinta, joka kertoo kaupungin arvostavan asukkaitaan ja kaupunkitilansa käyttäjiä tuottamalla ympäristöön taidetta, jollaista ei voi kokea missään muualla. Taide voi rakentaa ja vahvistaa paikan tai alueen identiteettiä. Yksittäiset teokset voivat tuoda esiin alueen historiaa, kulttuurisia juuria tai tulevaisuuteen suuntautuvaa ajattelua.

Porvoon kaupungilla ei ole aiemmin ollut selkeitä periaatteita tai käytäntöjä julkisen taiteen hankinnoissa. Tämä asiakirja pyrkii vastaamaan siihen tarpeeseen. Kaupunki ei ole myöskään virallisesti sitoutunut noudattamaan rakentamisessaan valtakunnallisesti suositeltua prosenttiperiaatetta, jossa tietty prosenttiosuus (yleensä 0,5–2 %) rakentamisbudjetista käytetään taiteen hankintaan.

Kaupunki on kuitenkin 2000-luvulla hankkinut taidetta yksittäisiin keskustan kohteisiin, ja se on myös sijoittanut teoksia kokoelmistaan uusiin kohteisiin. Tästä syystä esimerkiksi osassa kouluja on julkista taidetta ja osassa ei. Olisi kuitenkin suotavaa, että porvoolaisilla olisi mahdollisuus nauttia tasapuolisesti julkisesta taiteesta elinympäristössään.

Julkisen taiteen periaatteet -asiakirja on laadittu vuoden 2025 aikana toimialoja ylittävässä työryhmässä. Asiakirja on tarkoitettu ensisijaisesti Porvoon kaupungin sisäiseen käyttöön selkeyttämään ja yhtenäistämään julkisen taiteen prosesseja eri toimialojen sisällä ja niiden välillä koko kaupungin alueella.

MITEN?

4. Julkisen taiteen hankinnan linjaukset

Tämä asiakirja ohjaa Porvoon kaupungin julkisen taiteen hankintoja. Linjaukset koskevat sekä kaupungin rakennuttamia, hallinnoimia ja omistamia kiinteistöjä, että tärkeitä kaupunkitiloja kuten puistoja, toreja ja liikuntapaikkoja. Lisäksi asiakirja määrittelee, miten päätökset tehdään mahdollisten tulevien taidekaupunginosien tai taidevelvoitteiden osalta. Tavoitteena on kaupungin toimintatavan muutos siten, että taide huomioidaan tarpeeksi varhaisessa vaiheessa sekä rakennus- että kaupunkisuunnitteluhankkeissa.

4.1. Linjaus taidehankkeiden toteutuksesta kaupungin omissa rakennus- ja infrahankkeissa

Porvoon kaupunki ottaa käyttöön mallin, jossa taidehankinta on käsiteltävä julkisen taiteen ohjausryhmän toimesta ja osana tarveselvityksen tai vastaavan dokumentin laadintaa kaikissa arviolta yli viisi (5) miljoonaa maksavissa hankkeissa, kun kyseessä on kasvun ja oppimisen tai elinvoiman toimialan palveluita varten toteutettava rakennus- tai peruskorjaushanke. Esitys taidehankinnasta voidaan tehdä myös liittyen muihin hankkeisiin, väliaikaisiin toteutuksiin sekä kaupunkitilaan ja infraan yhdistyviin hankkeisiin. Ohjausryhmä voi lausua myös taiteen huomioimisesta pienemmissä rakennus- tai peruskorjaushankkeissa. Ohjausryhmän suositus huomioidaan hankkeen budjetin mahdollistamissa puitteissa osana hankkeeseen liittyvää päätöksentekoa.

Kohteeseen toteutettava taide voi olla erillinen taideteos, rakentamiseen integroitua taidetta tai teos Porvoon kaupungin taidekokoelmasta, joka sijoitetaan kohteeseen väliaikaisesti tai pysyvästi.

Rahoitustapa

Kun on kyse kaupungin rakennuttamasta kohteesta (rakennushanke tai infraan liittyvä hanke), taiteelle voidaan varata tietty prosenttiosuus hankkeen kokonaisbudjetista tai määrittää erillinen taiteeseen investoitava summa. Näin taiteen kustannukset sisältyvät rakennuksen tai kohteen investointikustannuksiin.

Yli viisi (5) miljoonaa euroa maksavissa pysyväksi tarkoitetuissa rakennus- ja peruskorjaushankkeissa, kun kyseessä on kasvun ja oppimisen tai elinvoiman toimialan palveluita varten toteutettava hanke, tavoitteena on varata taiteelle 0,5–2 prosenttia investoinnin kokonaissummasta, kuitenkin vähintään 30 000 euroa.

Rahoitusta on mahdollista hankkia myös muista lähteistä huomioiden erilaiset avustukset, lahjoitukset ja yritysyhteistyön mahdollisuudet.

4.2. Taidekaupunginosat ja kaavoitukseen liittyvät velvoitteet

Kun ulkopuoliset toimijat rakentavat kaupungin omistamalle maalle, voidaan rakentajia velvoittaa osallistumaan taiteen toteutukseen. Taidevelvoitteet osana kaupunkikehityshankkeita ovat nykyään yleisiä eripuolilla Suomea. Ne ovat käytössä esimerkiksi Kuopion Savilahdessa, Tuusulan Rykmentinpuistossa, Tampereen Vuoreksessa ja Jyväskylän Kankaan alueella. Porvoon Länsirannalla tätä menettelyä on noudatettu menestyksekkäästi jo vuodesta 2014 alkaen.

Termillä taidekaupunginosa tarkoitetaan aluetta, jossa sen rakentajia veloitetaan osallistumaan alueen taiteen toteuttamiseen. Taiteen tavoitteet, periaatteet ja rahoitustavat määritellään alueelle laadittavassa taideohjelmassa. Porvoossa tällaisia alueita on tällä hetkellä kaksi: Länsiranta sekä Porvoon puistokatu ympäristöineen. Mahdollisista tulevista

taidekaupunginosista tehdään erillinen päätös. Ehdotuksen näistä tekee kohdassa 8. määritelty julkisen taiteen ohjausryhmä.

Rahoitustapa

Taidekaupunginosan taidevelvoite määritellään aina osana alueelle laadittavaa taideohjelmaa. Porvoon Länsirannalla sekä Porvoon puistokadulla taidevelvoite määräytyy rakennusoikeuden kerrosneliöiden mukaan. Tällä hetkellä taidevelvoite on 22 € / k-m², ja se on voimassa vuoteen 2028. Sen jälkeen taidevelvoitteen määrää tarkastetaan viiden vuoden välein.

Jos tontti vuokrataan eikä myydä, taidevelvoite on samansuuruinen kuin tontin myynnin yhteydessä (nyt 22 € / k-m²). Taideraha laskutetaan yhdellä kerralla tontin vuokrasopimuksen allekirjoittamisen yhteydessä.

Taidevelvoite voidaan määritellä myös prosenttiosuutena tontin myynti- tai vuokrahinnasta.

Porvoon Länsirannan ja Porvoon puistokadun osalta käytäntönä on, että kun kohteeseen asetetaan taidevelvoite, hankkeelle perustetaan tasetili. Tontinluovutuksen yhteydessä laskutettu raha tilitetään tasetilille. Varoja voidaan käyttää taiteen toteuttamisen lisäksi myös koordinointiin, tapahtumiin ja kaupungin vastuulle jäävien teosten huoltoon ja ylläpitoon.

5. Julkisen taiteen lupaprosessit

Kaupunkiympäristöön toteutettavat taidehankkeet vaativat lupia kuten muutkin ympäristöömme vaikuttavat hankkeet. Lupaprosessit taidehankkeen toteuttamiseksi vaihtelevat sen mukaan, onko kyse pysyvästä vai väliaikaisesta teoksesta, sijoittuuko teos kaupungin hallinnoimaan kiinteistöön, osaksi kaupungin hallinnoimia ulkotiloja vai toteutuuko taide osana aluekehityshanketta tai yhteistyössä yksityisen toimijan kanssa.

Teoksen mahdollinen luvan tarve tulee selvittää joko ennen taiteilijan luonnosvaihetta tai viimeistään luonnosvaiheen aikana. Lupakäytännöissä noudatetaan voimassa olevaa lainsäädäntöä ja Porvoon kaupungin rakennusjärjestystä.

6. Taidehankinnan prosessit

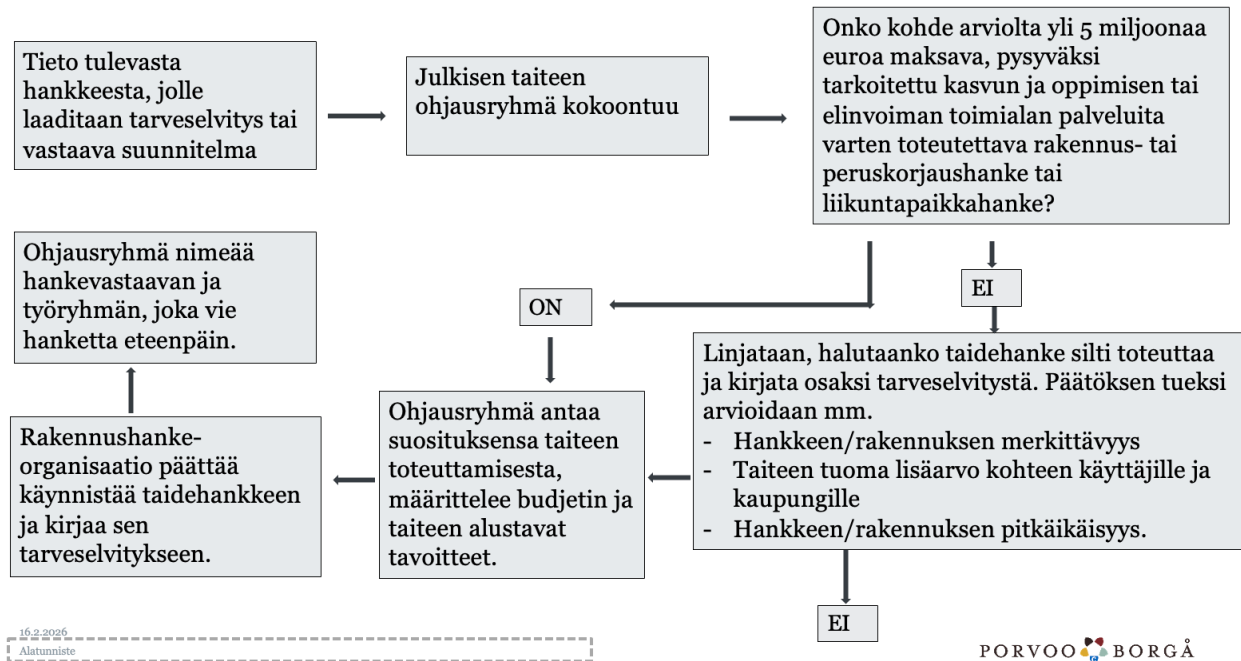
Taidehankinnan prosessi sisältää seuraavat vaiheet riippumatta siitä, toteutuuko taidehanke osana rakennushanketta, infrahanketta vai yksityisen toimijan toteutuksena.

Yksinkertaistettuna prosessi on seuraava:

1. Päätös taidehankkeesta
2. Taideohjelman, taidesuunnitelman tai taidekonseptin laatiminen
3. Taiteilijavalinta
4. Luonnosvaihe
5. Toteutusvaihe

6. Vastaanotto
7. Tiedotus ja julkistaminen

6.1. Taidehankinta osana kaupungin omaa infra- tai rakennushanketta

Hankkeen käynnistämisen jälkeiset vaiheet:

Nimetty hankevastaava ja työryhmä aloittavat hankkeen valmistelun

- Päädetään, palkataanko taidekoordinaattori vai tehdäänkö kaupungin sisäisenä työnä.
- Päädetään, laaditaanko kohteeseen taidesuunnitelma vai määritelläänkö tarvittavat tiedot muulla tavoin. Käsiteltäviä asioita ovat muun muassa:
 - Miten taiteilijavalinta tehdään – suoravalinta, portfoliokuva, kilpailu?
 - Taiteelle asetetut tavoitteet
 - Taiteen sijoittuminen
 - Budjetin jakautuminen

Taiteen huomioiminen osana urakan kilpailutusta

- Tavoitteena on pitää lopullinen päättäväältä toteutettavasta taiteesta kaupungin nimeämällä taholla.

Taidehankkeen käynnistäminen ja toteutus

- Taiteilijavalinta
- Luonnosvaihe
- Toteutusvaihe
- Vastaanotto

Ylläpito ja huolto

- Huolto-ohjeen laadinta ja ylläpidon vastuiden määrittely

Seuraavassa kaaviossa on esitetty kaupungin investointi- ja rakennusprojektien yhteistyö- ja päätöksentekoprosessi. Taide on sisälletty prosessiin punaisilla merkinnöillä.

Prosessin vaiheet ja eteneminen

6.2 Taidehankinta kaupungin ulkopuolisen toteuttajan rahoittamana

Kun ulkopuolista toimijaa velvoitetaan taidehankkeeseen kaavassa, rakennustapaohjeessa tai tontinluovutuksessa, toimitaan seuraavasti:

- Tieto tulevasta kaupunginosasta, tontista tai muusta kohteesta, johon taidevelvoitetta esitetään** (kaavoitus laatii ehdotuksen ohjausryhmälle)
- Julkisen taiteen ohjausryhmä kokoontuu**
 - Keskustelu ja päätös siitä, asetetaanko kohteeseen taidevelvoite
Päätöstä tehtäessä pohditaan mm. seuraavia seikkoja:
 - hankkeen merkittävyys ja näkyvyys Porvoon kaupungissa?
 - taiteen tuomat hyödyt?
 - kohteen käyttäjät, voidaanko taiteella lisätä kohteen arvoa käyttäjilleen?
 - Mikäli taidevelvoite päätetään asettaa, ohjausryhmä nimeää hankevastaavan ja työryhmän, jonka tehtävänä on viedä asiaa käytännössä eteenpäin.
 - Päätetään, palkataanko taidekoordinaattori vai tehdäänkö kaupungin sisäisenä työnä.
- Taideohjelma tai taidesuunnitelman laatiminen**
 - Alueelle / kohteeseen laadittavaan suunnitelmaan kirjataan mm. taidevelvoite, taiteen tavoitteet, taiteen paikat sekä taiteilijavalintatavat.

- b) Laajemman alueen taideohjelman hyväksyntä lautakunnassa ja lopullisesti kaupunginhallituksessa. Pienemmät taidesuunnitelmat hyväksyy ohjausryhmä ja/tai kulttuuripalveluiden päällikkö.

4. Taidevelvoitteen kirjaus kaavaan, rakennustapaohjeeseen tai tontinluovutusehtoihin (kaavoittaja)

- a) Taiderahan laskutus kirjausten mukaan tontinluovutusten yhteydessä (tonttipäällikkö)

5. Taidehankkeiden käynnistäminen

- a) Kun tontteja luovutetaan ja rahaa kertyy, käynnistetään taidehankinnat rakentamisen sanelemassa aikataulussa.

6. Hankekohtainen nimetty työryhmä edistää taiteen toteutusta

- a) Taiteilijavalinta
- b) Luonnosvaihe
- c) Toteutusvaihe
- d) Vastaanottovaihe

7. Ylläpito ja huolto

- a) Huolto-ohjeen laadinta ja ylläpidon vastuiden määrittely

7. Porvoon kaupungin periaatteet julkisen taiteen hankintaan

7.1. Julkinen taide osana Porvoon kaupungin taidekokoelmaa

Porvoon kaupungilla on kolme taidekokoelmaa; Porvoon kaupungin taidekokoelma, Yrjö A. Jäntin taidekokoelma ja Walter Runebergin veistoskokoelma. Kokoelmissa on yhteensä noin 2 000 teosta. Porvoon museo tuottaa kaupungille museopalveluja, joihin sisältyy kokoelmien hoito.

Kaupungin julkinen taide on osa kokoelmaa. Kun hankinnan kohteena on julkinen taideteos, taiteilijavalinnoissa voidaan huomioida tekijän suhde Porvooseen, mutta se ei ole ensisijainen lähtökohta valinnalle. Taiteilijavalinnoissa pyritään huomioimaan kokeneiden tekijöiden rinnalla myös nuoria ja uransa alkuvaiheessa olevia taiteilijoita. Julkista taidetta hankittaessa kiinnitetään huomiota erityisesti neljään seikkaan, jotka ovat:

1. teoksen taiteellinen laatu,
2. tekijän ammatillinen osaaminen, kyky tuottaa tavoitteita vastaava teos ja tuotannon tekninen laatu,
3. taideteoksen sopivuus kohteeseensa,
4. teoksen elinkaari, huollon ja ylläpidon mahdollisuudet.

7.2. Julkinen taide ja hankintalaki

Julkisten taideteosten hankinnassa sovelletaan Porvoon kaupungin yleisiä hankintaohjeita ja taidealaa koskevaa lainsäädäntöä. Hankintalakia sovelletaan taidehankinnoissa silloin, kun lain mukaiset kynnsarvot ylittyvät.

Hankintalakia tulee soveltaa niin suorissa taidehankinnoissa kuin tilausteoksissa, ja niihin liittyvissä ostopalveluissa. Hankintalain mukaisesti taidehankinnoissa suora hankinta on mahdollinen, kun hankinnan tarkoituksena on ainutkertaisen taideteoksen ja taiteellisen esityksen luominen tai hankkiminen (www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161397). On kuitenkin huomioitava, että tämä peruste koskee vain hankittavaa taideteosta, ei siihen liittyviä rakenteita tai tekniikkaa, jos kaupunki on niiden tilaaja.

7.3. Mahdollisia taiteilijavalintatapoja

On olemassa lukuisia tapoja valita taiteilija toteuttamaan julkista taidetta. Alla on esitelty eri tapoja, joiden joukosta valitaan aina kohteeseen parhaiten soveltuva käytäntö. Porvoon kaupunki sitoutuu noudattamaan Suomen Taiteilijaseuran ohjeistusta koskien eri taiteilijavalintatapoja. Lisätietoja saa Suomen Taiteilijaseuran ylläpitämältä Julkinen taide - verkkosivustolta: <https://www.julkinentaide.fi/fi>

Portfoliohaku

Portfoliohakua käytetään kohteissa, joissa halutaan esille suurempi kirjo kohteesta kiinnostuneita taiteilijoita. Tässä menetelmässä taiteilijat ilmoittautuvat hankkeeseen lähettämällä sovitun sisältöisen ja muotoisen esittelyn tuotannostaan määräaikaan mennessä.

Portfoliohaun lopputuloksena voi olla yksi tai useampi suora tilaus, kutsukilpailu tai rinnakkainen luonnostilaus joukolle taiteilijoita. Portfoliohaun yhteyteen voidaan kiinnittää kuraattori tai vertaisarvioija valitsemaan soveltuvimpia tekijöitä tai kokoamaan työryhmän toteutettavan kokonaisuuden ympärille.

Rinnakkainen luonnostilaus

Rinnakkainen luonnostilaus on malli, jossa useammalta taiteilijalta tilataan luonnos samanaikaisesti samaan kohteeseen, mutta keskustelu heidän kanssaan on avointa prosessin aikana toisin kuin kutsukilpailussa, joka on anonyymi. Kaikille taiteilijoille maksetaan työstä luonnospalkkio ja tilaaja saa useamman luonnoksen arvioitavakseen. Toteutussopimus tehdään vain valitun taiteilijan kanssa. Taiteilijat rinnakkaiseen luonnostilauksen voidaan valita suoravalinnalla tai avoimen portfoliohaun kautta.

Suora tilaus

Tilanteessa, jossa esimerkiksi kohteen aikataulun kiireellisyys vaatii nopeaa toimintaa, voidaan tehdä suora tilaus. Suora tilaus saattaa olla paikallaan myös tilanteissa, joissa taiteen nivominen osaksi muuta suunnittelua vaatii tavallista enemmän yhteensovittamista tai taiteen toteutus vaatii erityisosaamista, jonka osaajia tiedetään olevan niukasti.

Taidekilpailut

Taidekilpailu voi olla avoin tai kutsukilpailu. Avoin kilpailu voi tuottaa lopputuloksena yllättäviä ja mielenkiintoisia ideoita sekä julkisuutta hankkeelle, mutta on muita tapoja työläämpi hallinnoida ja toteuttaa. Avoimessa kilpailussa rajataan yleensä osallistumismahdollisuus kuvataiteen ammattilaisille. Osallistuminen ja arviointi ovat anonyymejä.

Kutsukilpailulla varmistetaan kiinnostavien ja ammattitaitoisten taiteilijoiden mukaan saaminen, mutta ehdotuksia saadaan vain rajattu määrä. Vaikka kilpailun osallistujat valitaan tietoisesti, itse kilpailu käydään anonyymisti ja arviointiryhmä saa tiedon ehdotusten tekijöistä vasta päätöksen tehtyään.

Kilpailu voidaan käydä myös kaksi vaiheisena siten, että avoimen vaiheen perusteella valitaan ehdotuksista parhaat kutsukilpailumaiseen toiseen vaiheeseen.

Kilpailut voivat olla perusteltuja etsittäessä taiteilijoita ja sopivia teoksia kaupunkikuvallisesti merkittäviin kohteisiin, joissa käytettävä budjetti on riittävän suuri.

KUKA?

8. Julkisen taiteen ohjausryhmä

Porvoon kaupungilla ei ole aiemmin ollut nimettyä toimijaa, joka edistäisi, valvoisi ja ohjaisi koko kaupungin julkisen taiteen hankintoja. Länsirannan ja Porvoon puistokadun taidehankkeille on nimetty ohjausryhmä, jonka tehtäviin kuuluu talouden valvonta, raportointi kaupungille sekä päätökset hankintaprosessin käynnistämisestä. Lisäksi ryhmä on vastannut taidekoordinoinnin kilpailutuksesta, palvelun tarjoajan valinnasta ja taiteen hankintaryhmän nimeämisestä. Länsirannan ja Porvoon puistokadun taiteen ohjausryhmässä ovat edustettuina kaupunkisuunnittelu, kulttuuripalvelut ja taloushallinto.

Porvooseen perustetaan koko kaupungin hankkeita ohjaava ja edistävä julkisen taiteen ohjausryhmä, joka koostuu eri toimialojen ja kaupungin sidosryhmien edustajista. Tämän ohjausryhmän tehtävät painottuvat hallinnolliseen työhön sekä esitysten ja ehdotusten tekemiseen siten, että taide tulee huomioiduksi toimitilojen rakennuttamisessa ja kaupunkisuunnitteluhankkeissa julkisen taiteen periaatteiden mukaisesti. Ohjausryhmän työtehtävänä on myös valvoa ja arvioida teosten taiteellista laatua. Lisäksi ryhmä varmistaa, että hankittavat teokset ovat teknisesti toteutettavissa ja että hankkeen aikana käydään tarvittava vuoropuhelu käyttäjän edustajien kanssa.

Kaavoituksen ja tarvesuunnittelun alkuvaiheessa ohjausryhmä tekee ehdotuksen taideohjelman tai -suunnitelman laatimisesta ja esittää kohteita, joihin taide tulisi kytkeä. Julkisen taiteen ohjausryhmä tekee lisäksi ehdotukset kunkin hankkeen rahoitusmallista ja

taidehankkeiden organisoinnista. Julkisen taiteen ohjausryhmään nimetään edustajat seuraavilta toimialoilta: konsernipalvelut (toimitilat), kaupunkikehitys (kaupunkisuunnittelu) ja elinvoima (kulttuuripalvelut).

Ohjausryhmällä ei ole erillistä määrärahaa, vaan taiteen kustannukset sisällytetään hankkeisiin. Julkisen taiteen ohjausryhmä kokoontuu vähintään kaksi kertaa vuodessa.

Julkisen taiteen ohjausryhmä perustetaan määräajaksi 2032 asti. Sen jälkeen arvioidaan, onko ryhmälle edelleen tarvetta, vai ovatko sen työtehtävät ja käytännöt vakiintuneet siten, ettei ryhmälle ole enää tarvetta.

8.1. Toimijoiden roolien määrittely

a) Kaupunkiorganisaation rooli (poliittiset päättäjät)

Julkisen taiteen periaatteet hyväksyvät sekä lautakunnat että kaupunginhallitus. Jos periaatteita halutaan muuttaa, on muutokset vietävä samoihin elimiin hyväksyttäväksi.

b) Kaupunkisuunnittelu

Kaupunkisuunnittelulla ohjataan kaupungin maankäyttöä, rakentamista ja elinympäristön laatua pyrkimyksenä vaikuttaa siihen positiivisesti. Kaupunkisuunnittelusta nimetään edustaja julkisen taiteen ohjausryhmään. Kaupunkisuunnittelun edustaja varmistaa, että uudet kaupunginosat ja muut laajemmat kohteet tuodaan julkisen taiteen ohjausryhmän käsiteltäväksi niin varhaisessa vaiheessa, että taiteen mukaan ottaminen hankkeisiin on vielä mahdollista.

c) Toimitilat

Toimitilat huolehtii kaupungin tilaomaisuudesta, sen uudisrakentamisesta ja ylläpidosta. Toimitiloihin kuuluvat tilahankkeiden valmisteluprosessit, kuten tarvekartoitukset ja -suunnitelmat, kustannusarviot, hankesuunnittelu ja aikataulutus. Toimitilojen edustaja nimetään osaksi julkisen taiteen ohjausryhmää. Hänen vastuullaan on tuoda toimialan vastuulla olevat hankkeet esille tarpeeksi ajoissa, jotta mahdolliseen taidehankkeeseen osataan varautua. Hankesuunnitteluvaiheessa määritellään tarkemmin taiteen budjetti osana kokonaisuutta.

d) Kulttuuripalvelut

Kulttuuripalveluiden vastuulla on tuottaa porvoolaisille ja kaupungissa vieraileville monipuolisia taide- ja kulttuurielämyksiä, joihin myös kaupungin julkinen taide kuuluu. Kulttuuripalveluiden edustaja (1–2 henkilöä) nimetään osaksi julkisen taiteen ohjausryhmää ja edustaja toimii myös ryhmän puheenjohtajana. Kulttuuripalvelut vastaa julkista taidetta koskevien verkkosivujen päivittämisestä ja laajemmin taiteen viestinnästä.

e) Rakennusvalvonta

Rakennusvalvonnalla on rooli julkisen taiteen hankkeissa niiden luvittajana. Katso lisätietoja kohdasta 5.

f) Kaupunki-infra

Kun julkinen teos sijoittuu osaksi kaupungin omistamaa viherympäristöä tai infraa, sen huolto ja ylläpito jää yksikön vastuulle. Kun teosta suunnitellaan osaksi kaupunki-infraa, tulee yksikön edustajia kuulla luonnosvaiheessa erityisesti huollon ja ylläpidon näkökulmista.

g) Maapolitiikka

Vastaa mahdollisen taidevelvoitteen laskuttamisesta yksityisiltä toimijoilta.

h) Käyttäjät kohteen mukaan

On tärkeää kuulla ja ottaa huomioon käyttäjien näkemyksiä ja toiveita osana taidehankkeita. Käyttäjän edustajat kutsutaan mukaan työryhmään, kun taidehankinta käynnistetään. Esimerkiksi koulu- tai päiväkotihankkeissa käyttäjiä ovat henkilöstön lisäksi lapset ja nuoret. Taide tulee suunnitella jokaiseen kohteeseen siten, että se tuo käyttäjilleen lisäarvoa eikä hankaloita tai vaikeuta kohteen varsinaisia toimintoja. Tämän määrittelyssä käyttäjät ovat avainasemassa.

i) Porvoon museo

Porvoon museon vastuulla on erityisesti kaupungin julkisen taiteen dokumentointi ja luettelointi sekä kokoelmateosten sijoittaminen. Porvoon museoiden edustaja kutsutaan mukaan työryhmään, kun taidehankinta käynnistetään. Museon roolina on tuoda ryhmään taiteen asiantuntijuutta.

j) Ulkopuoliset taiteilijajäsenet

Länsirannan ja Porvoon puistokadun taidehankkeissa osana nimettyä taiteenhankintaryhmää on ollut Porvoon taiteilijaseuran nimeämä taiteilijajäsen. Paikallisten ammattitaiteilijoiden näkemys on tärkeä huomioida taidekaupunginosien lisäksi myös muissa kaupunkia koskevissa taidehankkeissa.

k) Ostettava asiantuntijapalvelu

Kun kyseessä on taidehanke, jonka koordinointiin kaupungin omat resurssit eivät riitä, voidaan työhön palkata ulkopuolinen taidekoordinaattori. Toimija voidaan palkata hankekohtaisesti tai puitesopimusjärjestelyllä useammaksi vuodeksi hankintalain ja kaupungin hankintalinjaukset huomioiden.

Taidekoordinaattori voi vastata taideohjelmien tai kevyempien taidesuunnitelmien laatimisesta, yksittäisten taidekohteiden koordinoinnista taiteilijavalinnasta teoksen luovutuksen asti tai laajempien kokonaisuuksien, kuten Länsirannan alueen taidekoordinoinnista.

YLLÄPITO, OSALLISUUS JA VIESTINTÄ

9. Julkisen taiteen omistajuus, elinkaari, huolto ja ylläpito

Kaupungin omat julkiset teokset liitetään niiden valmistuttua Porvoon kaupungin taidekokoelmaan, jota hallinnoi kaupungin kulttuuripalvelut. Kokoelman museaalisesta hoidosta vastaa Porvoon museo. Teokset luetteloidaan osaksi museon kokoelmanhallintajärjestelmää.

9.1 Omistajuuden ja huoltovastuun määrittely

Taidehankkeiden omistajuus ja ylläpito voi määräytyä usealla eri tavalla. Ylläpidolla tarkoitetaan teosten puhdistamista sekä tarvittavia pienehköjä huolto- ja korjaustoimenpiteitä. Konservointia vaativissa tilanteissa konsultoidaan Porvoon museota.

9.1.1. *Kaupunki omistajana – taiteen rahoitus taidevelvoitteiden kautta*

Kaikki kaupungin maalla sijaitsevat teokset ovat kaupungin omistuksessa ja huoltovastuun alla. Osa taidevelvoitteella kerätyistä varoista käytetään teosten huoltoon ja ylläpitoon.

9.1.2. *Kaupunki omistajana ja taiteen maksajana*

Julkisessa ulkotilassa olevien teosten ylläpidosta ja huollosta vastaa Porvoon kaupunki, käytännössä kaupunki-infra. Julkisiin rakennuksiin, kuten kouluihin sijoitetun taiteen ylläpidosta vastaa toimitilapalvelut silloin, kun teokset ovat kiinteästi asennettuja tai rakenteisiin integroituja. Tiloihin sijoitettujen irrallisten kokoelmateosten osalta konsultoidaan Porvoon museota ja hankitaan tarvittaessa ostopalvelua.

9.1.3. *Yksityinen omistaja*

Taloyhtiöiden tai muiden yksityisten omistajien tonteille sijoittuvat teokset ovat niiden omaisuutta ja huoltovastuulla. Jos teos joutuu ilkvallan kohteeksi tai vahingoittuu tapaturmaisesti, kuuluu sen kunnostus taloyhtiön ja sen mahdollisen vakuutuksen piiriin.

9.1.4. *Yhteisvastuulliset teokset*

On tilanteita, joissa teosten huoltovastuu voi jakaantua yksityisen toimijan ja kaupungin kesken. Esimerkiksi Länsirannalle on toteutettu teoksia, joissa huoltovastuu on määritelty näin. Näissä tilanteissa on erityisen tärkeää määritellä vastuutahot selkeästi ja varmistaa, että kohteen huolto-ohje toimitetaan kaikille asianomaisille.

9.2 Julkisten teosten elinkaari ja takuu aika

Kun lähdetään hankkimaan julkista taidetta, on hyvä määritellä jo hankkeen alussa teoksen tavoiteltava elinkaari. Onko kyse väliaikaisesta teoksesta, elinkaareltaan rajatusta teoksesta vai tavoitellaanko sitä, että teos voisi olla kaupunkilaisten ylpeys vielä sadan vuoden päästä? Tavoite elinkaarelle tulee huomioida tekniikoita ja materiaaleja valittaessa. Lisäksi ennen luonnosvaihetta tulee pohtia, kuinka paljon teoksen huoltoon ja ylläpitoon ollaan valmiita panostamaan. Mikään teos tai muukaan rakenne ei pysy hyvänä ilman jatkuvaa huoltoa, mutta esimerkiksi valotaideteokset vaativat huoltoa eri lailla, kuin vaikkapa pronssista tehty veistos. Teoksen kohtaama mahdollinen ilkeä on myös hyvä tunnistaa. Sijoittuuko teos esimerkiksi paikkaan, jossa ilkeä on vuosien aikana mahdollista tai jopa todennäköistä, ja kuinka asiaan voidaan varautua esimerkiksi graffitisuojausjauksella tai varaosilla.

Taideteosten takuu aikojen osalta noudatetaan yleisiä vastuuseen liittyviä käytäntöjä (esimerkiksi Rakennustietokortti eli RT-kortti ja rakennusalan sopimusehdot). Pääsääntöisesti taiteilijalla on tuotevastuu teoksesta ja kaikille pysyville julkisille teoksille määritellään kahden (2) vuoden takuu aika.

9.3 Vastaanottovaiheen tehtävät

Teoksen valmistumisen jälkeen taiteilija laatii teokselle huolto-ohjeistuksen, jossa kerrotaan tarkasti teoksen valmistustapa, materiaalit, teokseen liittyvien tiedostojen ja dokumentointimateriaalin sijainti, teoksen huoltotavat sekä taiteilijan ja alihankkijoiden yhteystiedot. Huolto-ohjeet toimitetaan teoksesta vastaaville toimijoille, ja ne tallennetaan myös Porvoon museon kokoelmanhallintajärjestelmään. Menettely koskee sekä kaupungin hallinnoimia, että yksityisten toimijoiden hankkimia julkisia teoksia.

Teoksen valmistuttua suoritetaan vastaanottotarkastus, jossa tilaaja tarkistaa, että teos vastaa laadittua luonnosta, sen perusteella laadittua sopimusta, ja että se on toteutettu asianmukaisella tavalla. Katselmuksessa ovat paikalla vähintään taiteilija ja tilaaja, ja siitä laaditaan tarkastuspöytäkirja.

Valmiille teokselle hankitaan teoskyltti, josta käy ilmi teoksen nimi, taiteilijan nimi, valmistumisvuosi sekä harkinnan mukaan omistaja ja teoksen materiaalit. Kylttien tekstit ovat suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

9.4 Julkisen taiteen poisto

Julkinen teos voidaan poistaa sijoituspaikastaan, jos toteutetun teoksen huolto ja ylläpito aiheuttavat ylitsepääsemättömiä vaikeuksia, korjaaminen ilkeän jälkeen on kohtuuttoman kallista suhteessa teoksen merkitykseen osana ympäristöä, teos ei pysy toistuvista yrityksistä huolimatta ehjänä tai se muuttuu vaaralliseksi ympäristölleen.

On myös mahdollista, että teoksen ympäristö tai kaupunkirakenne muuttuu siten, että alkuperäinen sijoituspaikka häviää. Tässä tapauksessa teokselle voidaan etsiä uusi sijoituspaikka. Uusi sijoituspaikka tulee aina hyväksyttäväksi taiteilijalla tai tekijänoikeuksien haltijalla.

Porvoon kaupungin kokoelmiin liittyvissä poistoissa esitykset tehdään yhteistyössä Porvoon museon ja kaupungin kulttuuripalvelujen kanssa. Päätöksen poistosta tekee kulttuuripalveluiden päällikkö.

Huolto-ohjeessa voidaan määritellä toimet poistotilanteessa. Mikäli huolto-ohje ei ota kantaa poiston jälkeisiin toimiin, niistä neuvotellaan taiteilijan tai tekijänoikeuksien haltijan kanssa.

10. Osallisuus julkisessa taiteessa

Osallisuus julkisessa taiteessa on tärkeä huomioida, ja se voidaan toteuttaa monella eri tavalla. Yhteiseen kaupunkitilaan tai julkisiin rakennuksiin sijoitetut teokset tulevat osaksi kaupunkilaisten ja tilojen käyttäjien arkea. Siksi kaupunkilaisten ja tilojen käyttäjien kuuleminen ja osallistaminen julkisen taiteen prosesseissa on tärkeää. Myös Kuntalaki (22 §) velvoittaa kuntia osallistamaan asukkaitaan.

Julkinen taide prosesseineen on hieno mahdollisuus asukkaiden osallistumisen ja yhteisöllisyyden lisäämiseen. Osallistumisen kautta taide tulee lähemmäs käyttäjää ja vahvistaa kokemusta oman ympäristön omistajuudesta ja yhteenkuuluvuudesta. Toisinaan osallistuminen voi olla suunnattu jollekin rajatulle ryhmälle, esimerkiksi tietyn kaupunginosan tai tietyn taloyhtiön asukkaille tai yhden koulun oppilaille. Osallistamista voidaan tehdä taidehankkeiden eri vaiheissa alkaen taidepaikan tai taiteilijan valinnasta valmiin teoksen hyödyntämiseen pedagogisessa tarkoituksessa.

Erityisesti väliaikaiset taidehankkeet ovat hyviä mahdollisuuksia osallistaa kaupunkilaisia ja ottaa heidät mukaan tekemään omasta elinympäristöstään viihtyisämpiä. Lapset ja nuoret toivotaan huomioitavan erityisesti kouluihin ja päiväkoteihin sijoittuvissa taidehankkeissa siten, että heille tarjoutuu mahdollisuus osallistua ammattilaisen ohjaamaan taideprosessiin osana hankkeen toteutusta. Taidehankkeita voidaan myös ideoida ja toteuttaa yhteistyössä alueella toimivien taidekoulujen ja taidekasvatusta antavien tahojen kanssa.

Esimerkkejä osallistamisesta:

- Kyselyt ja äänestykset taiteilijavalinnoista, teosvalinnoista, teospaikoista
- Osallistuvan budjetoinnin hankkeet
- Keskustelutilaisuudet, työpajat ja seminaarit
- Osallistuminen taiteen tekemiseen, erityisesti yhteisölliset taidehankkeet
- Kokemuskävelyt ja maastokäynnit
- Teosesittelyt, taiteilijatapaamiset, julkistusjuhlat
- Kaupunkilaisraadit tai taiteilijaedustukset päätöksenteossa
- Väliaikaiset taidehankkeet

11. Viestintä

Porvoon kaupungin julkisesta taiteesta viestitään avoimesti ja matalalla kynnyksellä hankkeen eri vaiheissa, jotta asiasta kiinnostuneet kaupunkilaiset voivat seurata taidehankkeita ja osallistua halutessaan niitä koskevaan keskusteluun. Viestintää toteutetaan monikanavaisesti ja siinä noudatetaan kaupungin viestinnän käytäntöjä ja ohjeistuksia.

Tärkeitä viestinnän paikkoja ovat kaupunkilaisten osallistumisen mahdollisuudet kuten kyselyt, työpajat ja tilaisuudet osallistua taiteen tekemiseen. Viestinnän rooli korostuu erityisesti taiteilijahakujen ja taidekilpailujen yhteydessä, jolloin hyödynnetään viestintäkanavina paikallisia ja valtakunnallisia taiteilijaseuroja. Myös teosluonnoksista ja valmistuneista teoksista tiedotetaan kaupunkilaisia laajasti.

Tällä hetkellä kaupungin julkisesta taiteesta viestitään ensisijaisesti seuraavissa kanavissa:

- Porvoon kaupungin verkkosivut,
- Porvoon kaupungin sosiaalinen media,
- mediatiedotteet,
- kohdistettu viestintä taiteilijoille, taidealan yhdistyksille ja järjestöille.

Viestinnän tavoitteena on, että porvoolaiset ja matkailijat löytävät helposti tietoa kaupungin julkisista taideteoksista, ajankohtaisista hankkeista ja tapahtumista.

12. LIITTEET

1. Ohjausryhmän tehtävät ja vastuut
2. Huolto-ohje (malli)
3. Teoskyltti (malli)